
GÖRME, İŞİTME, FİZİKSEL ENGELLİ ANNELERİN ÇOCUK BAKIMI

Editörler

Nursan ÇINAR
Hülya KARATAŞ

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Bu kitapta yer alan fikirler ve düşünceler yazara ait olup, hiçbir kurum veya kuruluşun görüşünü yansıtmamaktadır. Bu kitap "Görme engelli annelerin çocuk bakımı ile ilgili deneyimleri ve hemşirelerden beklentileri: Niteliksel bir çalışma", "Fiziksel engelli annelerin çocuklarının bakımı ile ilgili deneyimleri ve hemşirelerden beklentileri: Niteliksel bir çalışma" adlı doktora tezlerinden ve "İşitme Engelli Annelerin Çocuklarının Bakımına Yönelik Deneyimleri" yüksek lisans tezinden faydalanmıştır.

ISBN

978-625-399-276-7

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

Görme, İşitme, Fiziksel Engelli
Annelerin Çocuk Bakımı

Yayıncı Sertifika No

47518

Editörler

Nursan ÇINAR
ORCID iD: 0000-0003-3151-9975
Hülya KARATAŞ
ORCID iD: 0000-0001-6312-5028

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

EDU026040

DOI

10.37609/akya.2709

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Kütüphane Kimlik Kartı

Görme, İşitme, Fiziksel Engelli Annelerin Çocuk Bakımı / editör : Nursan Çınar, Hülya Karataş.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.

119 s. : fotoğ. ; 160x235 mm.

Kaynakça ve İndeks var.

ISBN 9786253992767

1. Eğitim--Özel Eğitim.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

“Engelli bir anneyi gördüğünüz zaman, onu sadece anne olarak görün”

Kadınlardan beklenen en önemli toplumsal rollerden biri anneliktir. Her kadının olduğu gibi engelli kadınların da çocuk sahibi olma ve annelik duygusunu yaşama arzusu vardır. Ayrıca engelli kadınların gebelik ve annelik sürecine ilişkin engeli olmayan kadınlara göre engel türlerine özgü kapsamlı sağlık hizmeti almaları gerekmektedir.

Engelli annelerin çocukları için sağlık hizmetine erişimde bazı güçlüklerle karşılaştıkları bilinmektedir. Engelli annelerin çocuklarına verilen tedavi ve bakım hizmeti multidisipliner bir ekip yaklaşımını gerektirmekle birlikte hemşireler; engelli annelerin rahatça iletişim kurabileceği bilgi ve eğitim alabileceği meslek grubu olduğu için çok önemli bir role sahiptir.

Yaptığımız incelemelerde ve mesleki tecrübemiz doğrultusunda engelli annelerin çocuk bakım deneyimlerine odaklanan çalışmaların ve ilgili literatürün sınırlı olduğunu bu konuda hemşirelere yönelik kaynaklarınsa yok denecek kadar az olduğunu gördük. Bu gereksinime yönelik yazarlarımızla Yüksek Lisans ve Doktora tezleri hazırladık. Yıllar süren bu hazırlığın ardından elde ettiğimiz değerli bilgileri daha geniş bir alanda paylaşma ihtiyacı duyduk ve bu elinizdeki kitabın hazırlıklarına başladık. Görme, işitme ve fiziksel engelli annelerle yaptığımız kapsamlı çalışma bulgularını literatür bilgisi ile güçlendirerek bu kitapta sunmaya çalıştık.

Bu kitap, görme, işitme ve fiziksel engelli annelerin çocuk bakım deneyimlerine ilişkin bilgiler içermektedir. Bir kadının hayatında eşsiz bir deneyim olan annelik rolünü görme, işitme ve fiziksel engelle birlikte yerine getirmeye çalışan annelerin deneyimlerinin yanı sıra sağlık personelinin beklentileri ve çocuklarını büyütürken geliştirdikleri stratejilere de yer verdik.

Bu kitabın Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği alanına, çocuk sağlığı alanında çalışanlara, engelli anneler ve çocukları ile çalışan tüm meslek üyelerine, engelli anne ve çocuklarına, ailelere ve topluma yararlı olması diliyoruz.

Kitabın oluşmasında değerli katkılar sunan yazarlara, kitaba temel teşkil eden tez çalışmalarına büyük bir özveri ve gönüllülükle katılan, çektiğimiz fotoğraflarının kullanılmasına izin veren değerli annelerimiz ve ailelerine, her zaman destek ve teşvikini gördüğümüz ailelerimize, dizgi ve basım aşamasındaki titiz gayretlerinden dolayı Akademisyen Kitabevi çalışanlarına çok teşekkür ediyoruz.

Sevgi ve Saygılarımızla,

*Prof. Dr. Nursan ÇINAR
Prof. Dr. Hülya KARATAŞ*

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
1.1 Engellilik Tanımı.....	1
1.1.1. Görme Engellilik Tanımı.....	1
1.1.2. İşitme Engellilik Tanımı.....	2
1.1.3. Fiziksel Engellilik Tanımı.....	2
1.2. Dünya’da ve Türkiye’de Engellilik Prevalansı.....	3
1.2.1. Görme Engellilik.....	3
1.2.2. İşitme Engellilik.....	3
1.2.3. Fiziksel Engellilik.....	4
1.3. Engellilik Nedenleri.....	5
1.3.1. Prenatal Nedenler.....	5
1.3.2. Natal Nedenler.....	6
1.3.3. Postnatal Nedenler.....	6
1.3.4. Diğer Nedenler.....	6
1.4. Engellilik Türleri.....	7
1.4.1. Görme Engellilik.....	7
1.4.2. İşitme Engellilik.....	7
1.4.3. Fiziksel- Ortopedik (Bedensel) Engellilik.....	9
1.4.4. Diğer Engel Türleri (Zihinsel Engellilik, Süreğen Hastalıklar).....	10
2. ENGELLİ ANNE OLMAK.....	11
2.1. Görme Engelli Anne.....	11
2.1.1. 0-1 Yaş Arası Çocuğu Olan Görme Engelli Annelerin Deneyimleri.....	13
2.1.2. Çocuğun Hijyenik Bakımında Görme Engelli Anneler.....	13
2.1.3. Çocuğun Hastalığında Görme Engelli Anneler.....	14
2.1.4. Görme Engelli Annelerin Çocuklarının Güvenliğini Sağlarken Yaşadıkları.....	15
2.1.5. Okula Giden Çocuğu Olan Görme Engelli Annelerin Yaşadıkları.....	16
2.1.6. Vaka Örnekleri ile Görme Engelli Annelerin Deneyimleri.....	16
2.1.7. Görme Engelli Annelerin Çocuk Bakımı ile İlgili Desteklenmesinde Hemşirenin Rolü.....	46
2.2. İşitme Engelli Anne.....	51
2.2.1. Çocuğun Emzirilmesinde İşitme Engelli Anneler.....	53
2.2.2. Anne- Bebek Bağlanmasında İşitme Engelli Anneler.....	54
2.2.3. Çocukla İletişimde İşitme Engelli Anneler.....	54
2.2.4. Çocukluk Döneminde Uyku ve İşitme Engelli Anneler.....	55

İçindekiler

2.2.5. Çocuğun Dil Öğreniminde İşitme Engelli Anneler.....	55
2.2.6. Çocuğun Okul Sürecinde İşitme Engelli Anneler.....	56
2.2.7. Vaka Örnekleri ile İşitme Engelli Annelerin Deneyimleri	56
2.2.8. İşitme Engelli Annelerin Çocuk Bakımı ile İlgili Desteklenmesinde Hemşirenin Rolü.....	66
2.3. Fiziksel Engelli Anne.....	67
2.3.1. Fiziksel Engelli Annelik ve Çocuk Bakımı.....	73
2.3.2. Vaka Örnekleri ile Fiziksel Engelli Annelerin Deneyimleri	82
2.3.3. Fiziksel Engelli Annelerin Çocuk Bakımı ile İlgili Desteklenmesinde Hemşirenin Rolü.....	96
KAYNAKLAR	103

YAZARLAR

Dr. Öğr. Üyesi Elif ERBAY ÖZDEDE
Bilecik Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Fakültesi
ORCID iD: 0000-0003-3843-4691

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra TOPAL
Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi
ORCID iD: 0000-0001-6316-4043

Uzm. Hemşire Sultan ALTUNTAS
Balıklığöl Devlet Hastanesi
ORCID iD: 0000-0002-0159-0212

KAYNAKLAR

1. WHO, 2011. World Report on Disability Erişim adresi: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/accessible_en.pdf Erişim Tarihi: 19.05.2023
2. WHO, 2020. World Report on Disability. http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/accessible_en.pdf Erişim Tarihi: 10.06.2023
3. Moghadam, Z. B., Ghiyavandian, S., Shahbazzadegan, S. ve Shamshiri, M. (2017). Parenting experiences of mothers who are blind in Iran: A hermeneutic phenomenological study. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 111(2), 113-122.
4. WHO (2019). World Report on Vision. Erişim adresi: <https://www.who.int/publications/item/9789241516570> Erişim Tarihi: 03.02.2023
5. WHO. Eye care, vision impairment and blindness. [Online] https://www.who.int/health-topics/blindness-and-vision-loss#tab=tab_1 [Erişim Tarihi: 03.02.2023]
6. WHO, 2022. Blindness and vision impairment. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>, [Erişim Tarihi: 14.05.2023]
7. Resmi Gazete 07.07.2018 Tarih ve 30471 Sayılı. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.
8. Girgin, C. İtme Engellilerin Eğitimine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları Engelliler Entegre Yüksekokulu Yayınları; 2003.
9. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü. "Türkiye Özürlüler Araştırması". Aralık, 2002 <http://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf> Erişim Tarihi: 04.05.2023
10. T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni.2022.(27/07/2022.Tarihinde <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/> adresinden ulaşılmıştır).
11. GBD 2015 Disease and Injury Incidence and Prevalence Collaborators: Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 310 diseases and injuries, 1990-2015: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *Lancet*. 2016, 388:1545-602. 10.1016/S0140-6736(16)31678-6
12. Fricke, TR, Tahhan N, Resnikoff S, Pappas E, Burnett A, Suit MH, Naduvilath T, Naidoo K, Global Prevalence of Presbyopia and Vision Impairment from Uncorrected Presbyopia: Systematic Review, Meta-analysis, and Modelling. *Ophthalmology*. 2018 May 9.
13. T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2020-Mart, <https://www.aile.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf> [Erişim Tarihi: 03.02.2023]
14. DSÖ, 2021. (30/07/2022 <https://tr.euronews.com/2021/03/02/dunya-sagl-k-orgutu-2-5-milyar-insan-istime-kayb-sorunuyla-kars-kars-ya-kalabilir> adresinden ulaşılmıştır.)
15. TÜİK, 2010. Türkiye İstatistik Kurumu. (27/07/2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/2010> adresinden ulaşılmıştır).
16. T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2022-Eylül, https://www.aile.gov.tr/media/120191/eyhgm_istatistik_bulteni_eylul2022.pdf [Erişim Tarihi: 30.03.2023]
17. Aydın A. (2019). Engelliler ve sağlığı geliştirme. Bahar Z, editor. Yaşam Dongusunda Sağlığı Geliştirme: Hemşirelik Uygulamaları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri, 89-93.
18. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2011). Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6370> Erişim Tarihi: 10.06.2023
19. Pascolini D, Mariotti SP: Global estimates of visual impairment: 2010. *Br J Ophthalmol*. 2012, 96:614-8. 10.1136/bjophthalmol-2011-300539
20. Wang W, Yan W, Müller A, Keel S, He M: Association of socioeconomic with prevalence of visual impairment and blindness. *JAMA Ophthalmol*. 2017, 135:1295-302. 10.1001/jamaophthalmol.2017.3449

21. Shpigelman C. (2015). How to support the needs of mothers with physical disabilities? *Disability and Rehabilitation*, 37(11):928-935.
22. Tarasoff L.A. (2017). "We don't know. We've never had anybody like you before": Barriers to perinatal care for women with physical disabilities. *Disability and Health Journal*, 10(3):426-433
23. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). Çocuk gelişimi ve eğitimi. Görme engelliler. Ankara, 2013.
24. Şafak, P. (2012). Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların eğitimi. Ankara: Vize.
25. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Engelli Bireyler Ankara, s.13-24. Erişim Tarihi: 10.06.2023
26. Ataman, A. (2005). Erken Bebeklik Döneminde Görme Engelli Çocuğun Gelişimini Etkileyen Etmenler ve Önleme Yolları. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Görme Engelliler Ana Bilim Dalı Başkanlığı Ders Notları.
27. Timur S, Ege E, Bakış E. (2006). Engelli kadınların üreme sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10 (1):51-57.
28. Al-Yousuf N, Alaali H, Alsetri H M, et al. (September 15, 2021) Causes of Visual Impairment Among the Registered Visually Disabled: A Retrospective Study. *Cureus* 13(9): e17988. doi:10.7759/cureus.17988
29. Burton MJ, Ramke J, Marques AP, Bourne RR, Congdon N, Jones I, et al. The Lancet Global Health commission on Global Eye Health: vision beyond 2020. *Lancet Glob Health*. 2021; 9(4):e489–e551.
30. American Speech-Language-Hearing Association. Type, degree, and configuration of hearing loss. *Audiol. Inf. Ser.* 2015; 10802.
31. Kırman A, Yıldım Sarı H. İştme engelli çocuk ve adölesanların sağlık durumları. *Güncel Pediatri*. 2011; 9(3): 85–92.
32. Türkiye Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2011). Faaliyet Raporu (2010). http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/jBVT6+Ozurluler_Idaresi_2010 Erişim Tarihi: 10.06.2023
33. Kurt, B. (2020). Zihinsel engelli bireylerin istihdam sorunu ve çözüm önerileri (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
34. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Eylül-22. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://www.aile.gov.tr/media/120191/eyhgm_istatistik_bulteni_eylul2022.pdf (Erişim tarihi: 15.02.2023)
35. Özata, M., & Karip, S. (2017). Engelli bireylerin sağlık hizmetleri kullanımında yaşadıkları sorunlar: Konya örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20(4), 397-407.
36. Freiburger MA. (2010). Mothers as children's first and best teachers: An institutional ethnography (Unpublished doctoral thesis). University of Kansas, Lawrence, Kansas.
37. Taplak AŞ, Polat S, Erdem E, Taplak M. (2020). Annelerin tamamlayıcı beslenmeye geçiş sürecinde yaşadıkları güçlükler: Niteliksel çalışma. *JAREN*, 6(2):300-308.
38. Sarıtaş S, Bozkurt A. (2020). Annelik deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 4(4):40-47.
39. Özkan H, Polat S. (2011). Annelik davranışını öğrenme süreci ve hemşirelik desteği. *Bozok Tıp Dergisi*, 1(3):5-9.
40. Emmanuel E, Creedy DK, St John W, Gamble J, Brown, C. (2008). Maternal role development following childbirth among Australian women. *Journal of Advanced Nursing*, 64(1):18-26.
41. Cetisli N E, Isık G, Akgul E A, et al. Experiences of Infant and Child Care of Mothers with Disabilities in Turkey: A Qualitative Study. *African journal of reproductive health*. 2018; 22(4), 81–91. DOI: 10.29063/ajrh2018/v22i4.9
42. Biel F, Darney B, Caughey A, Horner Johnson W. (2020). Medical indications for primary cesarean delivery in women with and without disabilities. *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*, 33, 3391-3398. <https://doi.org/10.1080/14767058.2019.1572740>

43. Taner, A., & Bozkurt, Ö. D. (2021). Görme yetersizliği olan kadınların üreme sağlığı sorunları ve çözüm yolları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(1), 84-91.
44. Rosenblum LP, Hong S, Harris B. (2009). Experiences of parents with visual impairments who are raising children. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 103(2):81-92.
45. Hodozsó K, Kiss ZS, Jakus P, Feith HJ, Hollós S, Vingender I. (2013). Professional help for visually impaired mothers raising a child. *New Medicine*, 4:136-139.
46. Mazurkiewicz B, Stefaniak M, Dmoch-Gajzlerska E. (2018). Perinatal care needs and expectations of women with low vision or total blindness in Warsaw, Poland. *Disability and Health Journal*, 11(4):618-623.
47. Erbay, E. (2021). Görme engelli annelerin çocuk bakımı ile ilgili deneyimleri ve hemşirelerden beklentileri: Niteliksel bir çalışma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Sakarya.
48. Cezario KG, de Oliveira PMPD, Sousa AASD, Carvalho QCM, Pennafort VPDS, Santos LAPFD. (2016). Blind parents and nutrition of children: experiences and care. *Rev Rene*. Nov-Dec, 17(6):850-857.
49. Pagliuca LMF, Uchoa RS, Machado MMT. (2009). Blind parents: their experience in care for their children. *Rev Latino-am Enfermagem*, março-abril; 17(2):271-274.
50. Walsh-Gallagher D, Sinclair M, McConkey R. (2012) The ambiguity of disabled women's experiences of pregnancy, childbirth and motherhood: a phenomenological understanding. *Midwifery*, 28(2):156-162.
51. Begley C, Higgins A, Lalor J, Sheerin F, Alexander J, Nicholl H, Lawler D, Keenan P, Tuohy T, Kavanagh R. (2010). The strengths and weaknesses of publicly-funded Irish health services provided to women with disabilities in relation to pregnancy, childbirth and early motherhood. National Disability Authority. <https://www.nursing-midwifery.tcd.ie/assets/publications/pdf/nda-report-final-2010.pdf> Accessed Date: 23.04.2021
52. de Oliveira MG, de Carvalho AT, Pagliuca LMF, Pinheiro AKB, Bezerra CP, Machado MMT. (2015). Attention model for chronic conditions: blind women and their sons. *Health*, 7:747-753. <http://dx.doi.org/10.4236/health.2015.76089>.
53. Yanikkerem E, Ay S, Göker A. (2014). Primipar ve multipar gebelerin emzirme tutumu ve yaşadıkları endişeler. *Van Tıp Dergisi*, 21(1):6-16. ISSN: 1300-2694 / 2587-0351.
54. Frederick A. (2015). Between stigma and mother-blame: blind mothers' experiences in USA hospital postnatal care. *Sociology of Health & Illness*, 37(8):1127-1141.
55. Javadifar N, Majlesi F, Nikbakht A, Nedjat S, Montazeri A. (2016). Journey to motherhood in the first year after child birth. *Journal of Family and Reproductive Health*, 10(3):146-153.
56. Bezerra CP, Nicolau AIO, Bezerra GPP, Machado MMT, Pagliuca LMF. (2020). Access to health services by blind mothers: from coping to learning. *Acta Paulista de Enfermagem*, 33:1-9.
57. Chiesa S, Galati D, Schmidt S. (2015). Communicative interactions between visually impaired mothers and their sighted children: Analysis of gaze, facial expressions, voice and physical contacts. *Child: Care, Health and Development*, 41(6):1040-1046.
58. Ingber J, Terlau MT. (2014). Parenting with a visual impairment: Advise for raising babies and young children. Louisville, KY: American Printing House for the Blind.
59. Jorge HMF, Bezerra JDF, Oriá MOB, Brasil CCP, Araujo MALD, Silva RMD. (2014). The ways in which blind mothers cope with taking care of their children under 12 years old. *Texto & Contexto-Enfermagem*, 23(4):1013-1021.
60. Shackelford SL. (2004). Blind Mothers' Perceptions of Their Interactions and Parenting Experiences with Their Sighted Infants and Toddlers. Faculty of Graduate School of The University of Texas at Austin, Dissertation of Doctor of Philosophy.
61. Özsan M, Hasret F. (2017). Görme Engelli Bireylerin Günlük Yaşamını Kolaylaştırmak Adına

- Bir Önerme: Braille Alfabeli Giysiler. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi* 5(ÖS: Ergonomi2016):89-94. DOI: 10.21923/jesd.62716.
62. Özkan H. (2010). Annelik Kimlik Gelişimi Eğitiminin Primiparaların Annelik Rolü Kazanımına ve Bebeğim Algısına Etkisi. Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sevinç POLAT).
 63. T.C. Resmî Gazete, 19 Nisan 2011, Sayı: 27910. Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.
 64. Aykanat B, Gözen D. (2014). Çocuk sağlığı hemşireliğinde aile merkezli bakım yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1):683-695.
 65. Eryılmaz S. Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Kadın Sağlığı. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2020; 1 (1), 5-13.
 66. Yanikkerem E, Esmeray N. İtirme ve Konuşma Engelli Kadınların Yaşadığı Güçlükler. *Annals Of Health Sciences Research*. 2017; 6 (2) , 38-46
 67. Orhan S, Özkan E. Engelli kadın olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020; 22(1),1-19.
 68. Altıntaş Ö. İtirme Engelli Kadın Olmak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2020; Ekim Cilt: 13 Sayı: 73
 69. Mitra M, McKee MM, Akobirshoev I, et al. Pregnancy, Birth, and Infant Outcomes Among Women Who Are Deaf or Hard of Hearing. *American Journal of Preventive Medicine*.2020. DOI: 10.1016/j.amepre.2019.10.012
 70. Smeltzer SC, Sharts-Hopko NC, Ott BB, et al. Duffin J. Perspectives of women with disabilities on reaching those who are hard to reach. *The Journal of neuroscience nursing: journal of the American Association of Neuroscience Nurses*. 2007; 39(3) 163–171. DOI: 10.1097/01376517-200706000-00007
 71. Woodcock K, Pole JD. Educational attainment, labour force status and injury: a comparison of Canadians with and without deafness and hearing loss. *International Journal of Rehabilitation Research*. 2008; 31(4), 297-304. DOI: 10.1097/MRR.0b013e3282fb7d4d
 72. Luengo-Rubalcaba S, Abad-García R, Tiscar-González V. Accesibilidad de las mujeres sordas al sistema público sanitario del País Vasco [Accessibility of deaf women to the public health system of the Basque Country (Spain)]. *Gaceta sanitaria*. 2020; 34(6), 608–614.
 73. Lipson JG, Rogers J. Cultural aspects of disability. *Journal of Transcultural Nursing*. 2000;1(3):212-219.DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/104365960001100308>
 74. Cumurcu BE, Karlıdağ R,Almış BH. Fiziksel Engellilerde Cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2012;4(1):84-98.
 75. Yimer AS, Modiba LM. Modern contraceptive methods knowledge and practice among blind and deaf women in Ethiopia. A cross-sectional survey. *BMC Women's Health*. 2019; 19(1), 151 DOI: 10.1186/s12905-019-0850-y
 76. Robles-Bykbaev Y, Oyola-Flores C, Robles-Bykbaev VE, et al. A bespoke social network for deaf women in Ecuador to access information on sexual and reproductive health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2019; 16(20), 3962. DOI: 10.3390/ijerph16203962
 77. Gürboğa C, Kargın T. İtirme engelli yetişkinlerin farklı ortamlarda kullandıkları iletişim yöntemlerinin/becerilerinin incelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*. 2003; 36 (1) , 51-64.
 78. Öztürk M. Türkiye’de engelli gerçeği. İstanbul: Müsiad Cep Kitapları Yayınevi; 2011.
 79. Gichane M W, Heap M, Fontes M, et al. “They must understand we are people”: Pregnancy and maternity service use among signing Deaf women in Cape Town. *Disability and health journal*. 2017; 10(3), 434-439. DOI: 10.1016/j.dhjo.2017.03.016
 80. Johson W, Biel F. Differences in Prenatal Care By Presence and Type of Maternal Disabi-

- lity.American Journal of Preventive Medicine. 2014; 56(3),376-382. DOI: 10.1016/j.amepre.2018.10.021
81. Topaloğlu Ören ED, Ertem G. Fiziksel Engelli Anneler Arasında Emzirmeyi Destekleyen ve Bariyer Oluşturan Faktörler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 2022; 33(2), 669-686.
 82. Alioğulları A, Yılmaz Esencan T, Ünal A, ve ark. Anne sütünün faydalarını ve emzirme tekniklerini içeren görsel mesaj içerikli broşür ile annelere verilen eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2016; 19(4), 252-260.
 83. Colen C G, Ramey DM. Is breast truly best? Estimating the effects of breastfeeding on long-term child health and wellbeing in the United States using sibling comparisons. *Social Science & Medicine*. 2014; 109, 55-65. DOI: 10.1016/j.socscimed.2014.01.027
 84. Topal S, Çınar N, Altınkaynak S. Emzirmenin anne sağlığına yararları. *Journal of Human Rhythm*. 2017; 3(1), 25-31.
 85. Shandra CL, Hogan DP, Short SE. Planning for motherhood: fertility attitudes, desires and intentions among women with disabilities. *Perspect Reprod Sexual Health* .2014; 4684, 203-210. DOI: 10.1363/46e2514
 86. Andrews EE, Powell RM, Ayers KB. Experiences of breastfeeding among disabled women. *Women's Health Issues*. 2021; 31(1), 82-89. DOI: 10.1016/j.whi.2020.09.001
 87. Chin N P, Cuculick J, Starr M, et al. Deaf women and breastfeeding: Do unique features of deaf culture and language support breastfeeding success? *Journal of Human Lactation*. 2013; 29(4), 564-571. DOI: 10.1177/0890334413476921
 88. Horta B, Victora C. The long-term effects of breastfeeding: A systematic review. Geneva, Switzerland: World Health Organization. 2013.
 89. Powell RM, Mitra M, Smeltzer SC, Long-Bellil LM, Smith LD, Rosenthal E, Iezzoni L. (2018). Breastfeeding Among Women With Physical Disabilities in the United States. *Journal of Human Lactation*, 34(2):253–261.
 90. Conk Z, Başbakkal Z, Bal Yılmaz H, ve ark. *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Yayınevi; 2018.
 91. Bağrıyanık ÇB, Yıldız D, Eren Fidancı B, ve ark. Sağlıklı Ebeveyn- Bebek Bağlanması. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2020; 3 (2) , 40-47.
 92. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E, ve ark. Attachment Process in Infancy: A Review. *J Clin Psy*. 2005; 8(2): 88-99
 93. Leigh IW, Brice PJ, Meadow-Orlans K. Attachment in deaf mothers and their children. *Journal of deaf studies and deaf education*. 2004; 9(2), 176–188. DOI: 10.1093/sağır/enh019
 94. Kucur F, Bezirkan HS, Kelebek Ö. İşitme Engelli Annelerin Çocuk Bakımı Sürecinde Yaşadıkları Deneyimler.10. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı; 16- 17 Eylül 2021; İstanbul. (sayfa 203-212)
 95. Paradis G, Koester LS. Emotional Availability and Touch in Deaf and Hearing Dyads. *Am Ann Deaf*. 2015;160(3):303-315. DOI:10.1353/aad.2015.0026
 96. Koester LS, Karkowski AM, Traci MA. How do deaf and hearing mothers regain eye contact when their infants look away?. *American annals of the deaf*. 1998; 143(1), 5–13. DOI: 10.1353/aad.2012.0071
 97. Schick B, Villiers J, Villiers P. Et al. Language and theory of mind: A study of deaf children. *Child Development*. 2007; 87, 376. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2007.01004.x
 98. Maestas Y, Moores J. Early Linguistic Environment: Interactions Of Deaf Parents With Their Infants. *Sign Language Studies*. 1980; 26, 1–13.
 99. Matricciani L, Bin Ys, Lallukka T .et al. Past, Present, And Future: Trends İn Sleep Duration And İmplications For Public Health. *Sleep Health*. 2017;3:317-23. DOI: 10.1016/j.sleh.2017.07.006
 100. Lapeña JF, Jr Berkowitz RG. Airway Problems İn Children Of Deaf Parents: Two Case Re-

- ports. *International Journal Of Pediatric Otorhinolaryngology* . 2001; 57(1), 77–78. DOI: 10.1016/s0165-5876(00)00432-8
101. Mitchell R E, Karchmer M. Chasing the mythical ten percent: Parental hearing status of deaf and hard of hearing students in the United States. *Sign language studies*. 2004; 4(2), 138-163.
 102. Toohey EN. *Phonological Development İn Hearing Children Of Deaf Parents Honors Scholar Theses*. 2010; s. 153.
 103. Scott JA, Hoffmeister RJ. American Sign Language And Academic English: Factors Influencing The Reading Of Bilingual Secondary School Deaf And Hard Of Hearing Students. *Journal Of Deaf Studies And Deaf Education*. 2017; 22(1), 59–71. DOI: 10.1093/deafed/enw065
 104. CODA International. 2010. (21/11/2022 tarihinde http://coda-international.org/blog/wp-content/uploads/2010/07/CODA_InfoPacket.pdf adresinden ulaşılmıştır).
 105. Seven Y, Göl-Güven M. Bir dil iki dünya: Sağır anne babanın işiten çocuğu olmak. Arık E.(Ed.) *Ellerle konuşmak: Türk işaret dili araştırmaları*. Koç Üniversitesi. İstanbul: 2016; (ss.389- 410).
 106. Altuntas, S. (2022). İşitme Engelli Annelerin Çocuklarının Bakımına Yönelik Deneyimleri. (Yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Şanlıurfa.
 107. Çelik F, Terkeş N, Uslular E. ve ark. Hemşirelerin İşitme Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2017; 244-253., 20(4)
 108. Scheier DB. Barriers To Health Care For People With Hearing Loss: A Review Of The Literature. *The Journal Of The New York State Nurses' Association*. 2009; 40(1), 4–10. PMID: 19835226
 109. Pendergrass KM, Nemeth L, Newman SD, et al. Nurse practitioner perceptions of barriers and facilitators in providing health care for deaf American Sign Language users: A qualitative socio-ecological approach. *Journal of the American Association of Nurse Practitioners*. 2017; 29(6), 316–323. DOI: 10.1002/2327-6924.12461
 110. Santos AS, Portes AJF. Perceptions of deaf subjects about communication in Primary Health Care. *Revista latino-americana de enfermagem*. 2019. 27, e3127. <https://doi.org/10.1590/1518-8345.2612.3127>
 111. Levine J. Primary Care for Deaf People With Mental Health Problems. *British Journal of Nursing*. 2014; 23(9): 459-63. DOI: 10.12968/bjon.2014.23.9.459b
 112. Hemsley B, Balandin S, Worrall L. Nursing The Patient With Complex Communication Needs: Time As A Barrier And A Facilitator To Successful Communication İn Hospital. *Journal Of Advanced Nursing*. 2012; 68(1): 116-126. DOI: 10.1111/j.1365-2648.2011.05722.x
 113. Alves Machado Wc, Aragão Machado D, Almeida De Figueiredo Nm, et al. Sign Language: How The Nursing Staff Interacts To Take Care Of Deaf Patients? *Revista De Pesquisa Cuidado É Fundamental*. 2013; 5(3): 2 .
 114. Velonaki VS, Kampouroglou G, Velonaki, M. et al. Nurses' Knowledge, Attitudes And Behavior Toward Deaf Patients. *Disability And Health Journal*. 2015; 8(1), 109–117. DOI: 10.1016/j.dhjo.2014.08.005
 115. Luton M, Allan HT, Kaur H. Deaf Women's Experiences Of Maternity And Primary Care: An Integrative Review. *Midwifery* 2022; 104, 103190. DOI: 10.1016/j.midw.2021.103190
 116. Karataş K, Gökçearslan Çiççi E. (2010). Türkiye'de engelli kadın olmak: deneyimler ve çözüm önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13):147-153.
 117. Altuntaş N, Doğanay G. (2016). Trabzon'da Engelli Kadın Profili. *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(6): 315-338.
 118. Kokanalı D, Karaca M, Özel Ş, Üstün EY. (2018). Engelli Kadınlarda Üreme Sağlığı. *Jinekoloji, Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 15(1):28-30
 119. Redshaw M, Malouf R, Gao H, Gray R. (2013). Women with disability: The experience of

- maternity care during pregnancy, labour and birth and the postnatal period. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 13.
120. Wint AJ, Smith DL, Iezzoni LI. (2016). Mothers with physical disability: Child care adaptations at home. *American Journal of Occupational Therapy*, 70:1-7.
 121. Schildberger B, Zenzmaier C, Konig-Bachmann M. (2017). Experiences of Austrian mothers with mobility or sensory impairments during pregnancy, childbirth and the puerperium: a qualitative study. *BMC Pregnancy Childbirth*. 17: 201.
 122. Powell RM, Mitra M, Smeltzer SC, Long-Bellil LM, Smith LD, Rosenthal E, Iezzoni L. (2019). Adaptive parenting strategies used by mothers with physical disabilities caring for infants and toddlers. *Health Soc Care Community*, 27(4):889-898.
 123. Malouf R, Redshaw M, Kurinczuk J, Gray R. (2014). Systematic review of health care interventions to improve outcomes for women with disability and their family during pregnancy, birth and postnatal period. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 14:58.
 124. Malouf R, Henderson J, Redshaw M. (2017). Access and quality of maternity care for disabled women during pregnancy, birth and the postnatal period in England: Data from a national survey. *BMJ Open*, 7(7):1-12.
 125. Jacob J, Kirshbaum M, Preston P. (2017). Mothers with Physical Disabilities Caring for Young Children, *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 16(2):95-115.
 126. Başgöl Ş, Oskay Ü. (2015). Fiziksel Engelliliğin Gebelik ve Annelik Üzerine Etkisi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 23 (1):88-95.
 127. König-Bachmann M, Zenzmaier C, Schildberger B. (2019). Health professionals' views on maternity care for women with physical disabilities: A qualitative study. *BMC Health Services Research*, 19: 551:1-11.
 128. Long-Bellil L, Mitra M, Iezzoni LI, Smeltzer SC, Smith L (2017). The Impact of Physical Disability on Pregnancy and Childbirth. *Journal of Women's Health*, 26 (8):878-885.
 129. Morrison J, Basnet M, Budhathoki B, Adhikari D, Tumbahangphe K, Manandhar D, Costello A, Groce A. (2014). Disabled women's maternal and newborn health care in rural Nepal: A qualitative study. *Midwifery*, 30(11):1132-1139.
 130. Kapan BK, Boyacıoğlu NE. (2019). Engelli Gebelerin Karşılaştıkları Zorluklar Ve Ebelik Yaklaşımı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2):64-71.
 131. Sarı HY, Bektaş M, Altıparmak S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 27(2):80-83.
 132. Shin JE, Cho GJ, Bak S, Won SE, Han SW, Lee SB, Oh MJ, Kim S. (2020). Pregnancy and neonatal outcomes of women with disabilities: a nationwide population-based study in South Korea. *Sci Rep*, 10 (9200):1-7.
 133. Burlock A. (2017). Women with disabilities. In *Women in Canada: A Gender-based Statistical Report* (pp. 1-30). Catalogue no. 89-503-X. Ottawa, ON: Statistics Canada.
 134. Tessema AL, Bishaw AM. and Bunare ST. (2015). Assessment of the Magnitude and Associated Factors of Unmet Need for Family Planning among Women of Reproductive Age Group with Disabilities in Bahir Dar City, Amhara Region, North West Ethiopia. *Open Journal of Epidemiology*, 5:51-58.
 135. Genç Y. (2016). Engellilerin sosyal sorunları ve beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2):65-92.
 136. Güzel A, Yavaş SU, Kara F. (2017). İlk Kez Bebek Sahibi Olan Annelerin Bebek Bakımında Kullandıkları Uygulamaların Değerlendirilmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3): 108-117.
 137. Buz S, Karabulut A. (2015). Ortopedik engelli kadınlar: Toplumsal cinsiyet çerçevesinde bir çalışma. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7:25-45.
 138. Grue L, Lærum KT. (2002). Doing Motherhood. Some experiences of mothers with physical

- disabilities. *Disability&Society*, 17(6):671-683.
139. Çömez T, Altan Sarıkaya, N. (2017). Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin engelli bireyleri damgalamaya ilişkin düşünceleri ve uygulamaları. *JAREN/Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3(3):145-152.
 140. Çalbayram NÇ, Aker MN, Akkuş B, Durmuş FK, Tutar S. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7, (1):30-40.
 141. Topal, S. (2021). Fiziksel engelli annelerin çocuklarının bakımı ile ilgili deneyimleri ve hemşirelerden beklentileri: Niteliksel bir çalışma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Sakarya
 142. Mitra M, Smith LD, Smeltzer SC, Long-Bellil LM, Sammet Moring N, Iezzoni LI. (2017). Barriers to providing maternity care to women with physical disabilities. *Perspectives from health care practitioners. Disabil Health J*, 10:445–50.
 143. Robey KL, Minihan PM, Long-Bellil LM, Hahn JE, Reiss JG, Edey GE. (2013). (Keine Angabe): teaching health care students about disability within a cultural competency context. *Disabil Health J*, 6:271–9.
 144. Castel E, Kroese SB. (2016). Midwives' Experiences Of Caring For Women With Learning Disabilities – A Qualitative Study. *Midwifery*, 36:35–42.